

Марија Крстић

jabuchica011@gmail.com

Несврстаност на структуралистички начин¹**Апстракт:**

У раду се примењује когнитивна антропологија као могући приступ разумевању несврстаности из структуралистичке перспективе, односно показује како кулинарски троугао Клода Леви-Строса може да послужи за разумевање појма несврстаности. С обзиром да је, према Леви-Стросу, универзалне структуре једног друштва могуће схватити путем разумевања њихове кухиње, односно начина припремања хране, у раду је приказано како је "несврставање" појам "добар за мишљење", путем испитивања структуре појма несврставања и на које је све начине могуће о њему мисли на основу литературе о несврставању и Покрету несврстаности у СФР Југославији. Когнитивна антропологија проучава односе између људске културе и људске мисли, начине како људи разумеју и организују материјалне објекте, догађаје и искуства која сачињавају њихов свет, онако како га у културном смислу опажају. С тим у вези, несврстаност, иако неопипљив феномен, јесте материјално отелотворен у Покрету несврстаности и конференцијама несврстаних, док је на когнитивном плану организован кроз различите опозиције. Стога су у раду издвојене опозиције (неутралност : несврстаност; Покрет несврстности : Први свет; несврстане земље : развијене земље; Покрет несврстаности : империјализам) и троуглови (Покрет несврстаности - Варшавски пакт - НАТО пакт; Исток – Запад - СФРЈ; политичка доктрина – идеја - покрет; Покрет несврстаности – блокови - неутралност) и концепти о несврстаности (зготовљено : незготовљено:: природа: култура) који могу деловати као културни модели.

Кључне речи:

несврстаност, Покрет несврстаности, структурализам, когнитивна антропологија, опозиције

Увод

Овај рад је посвећен разматрању идеја и проширивању могућности антрополошког „кувања“. На основу поставки структуралистичког приступа у антропологији, циљ рада је да се истакне како кулинарски троугао Клода Леви-Строса (1979) може да послужи за разумевање појма несврстаности и с тим у вези су са становишта когни-

---

¹ Овај рад је настао на подстицај професора доц. др Милоша Миленковића који је успео да ме „зарази“ „кулинарским лудилом“. Доценту Миленковићу и професорима Ивану Ковачевићу и Бојану Жикићу се захваљујем на подстреку, идејама, корисним и надасве занимљивим коментарима.

тивне антропологије анализирани неки доприноси структурализма на примеру идеје несврстаности.

Когнитивна антропологија испитује начин на који је знање употребљено у свакодневном животу, затим како је оно путем конвенција претворено у културу, као и везе између људског друштва и људске мисли (D'Andrade 2003: xiv, 1). Поред тога, она истражује процесе људске мисли и формалне анализе система веровања и поглед на свет (Colby, Fernandez, Kronenfeld 1981: 422, 423). Основа истраживања у когнитивној антропологији јесте општи интерес у интелектуализованом погледу на свет или интерпретативна логика и брига за формалне аналитичке процедуре и категоријалну веродостојност (Colby, Fernandez, Kronenfeld 1981: 423). Когнитивна антропологија проучава односе између људске културе и људске мисли, начине како људи разумеју и организују материјалне објекте, догађаје и искуства која сачињавају њихов свет, онако како га у културном смислу опајају (Жикић 2008: 119, 120).² С тим у вези, несврстаност, иако неопипљив феномен, јесте материјално отелотворен у Покрету несврстаности и конференцијама несврстаних, док је на когнитивном плану организован кроз опозицију са појмовима неутралност, Исток, Запад, НАТО и Варшавски пакт, односно вредностима које они заступају. „То значи да је у оваквом приступу нагласак на томе, како људи осмишљавају стварност према сопственим когнитивним категоријама, а не према властитим критеријумима; основни циљ когнитивне антропологије јесте да поуздано представи логичке системе мишљења практиковане у одређеној култури у складу са поменутиим критеријумима (Жикић 2008: 120)“. Рад је посвећен испитивању како је несврстаност, као стваран феномен, приказиван у литератури у СФР Југославији, односно како су научници, истраживачи и писци презентovali и пласирали споменуту идеју са циљем да би се указало како „тврде научне“ чињенице, онако како их они представљају, у ствари, само су начин представљања друштвене реалности. Метод који користе когнитивни антрополози се заснива на претпоставци да лексичка структура омогућава откривање присуства концептуалне структуре у мозгу, односно да лексеме, имена и ознаке предмета и феномена у спољном свету омогућавају објективне податке за когнитивне антропологе (Ohnuki-Tierney 1981: 454). Стога, се у овом раду истражује како несврстаност и срод-

² Према когнитивној антропологији култура представља идеацијски когнитивни систем, односно систем знања, веровања и вредности који постоји у умовима њених припадника, односно чланова неког друштва. Култура се схвата као когнитивна организација материјалних феномена, ментално средство, које чланови друштва користе у оријентацији, трансакцији, дискутовању, дефинисању, категорисању и интерпретирању актуелног социокултурног понашања у њиховом друштву (Жикић 2008: 120).

ни појмови могу бити повезани и схваћени у категоријалном апарату структуралистичког приступа. С тим у вези, раду се бави начином на који појам несврставања „омогућава“ да се мисли о њему (v. Wolf 1994: 2) и истражује како су идеје несврставања у СФРЈ путем одређених формула претваране у знање о несврставању.

Структурално-семиолошки приступ сматра да је доминантан општељудски начин размишљања заснован на биполарним категоријама: црно-бело, горе-доле, љубав-мржња, висок-низак, седети-стајати (v. Lič 2002: 83-96).³ Људи размишљају тако што класификују појмове путем опозиције једног са другим (v. Lévi-Strauss 1989), али појам „трећи“, самим тим представља изузетак, јер нема свог семантичког анти-парњака, односно антоним. Како истичу Спербер и Хиршфелд (1999), Клод Леви-Строс је објашњавао културу путем структуре људског ума (такође v. Lič 1970: 6). Он је развио идеју да једноставне когнитивне диспозиције као што су приоритет хијерархијске класификације или бинарне опозиције играју важну улогу у обликовању комплексних социјалних система као што су родство или мит. Како је то истакао Лич, структуралисти сматрају да све што знамо о спољном свету сазнајемо преко својих чула и појаве које перципирамо имају она својства која им придајемо зависно од начина на који наша чула дејствују, као и начина на који је људски ум саздан да разврстава и тумачи преспеле надражаје. У процесу разврставања ми на сегменте делимо контитууме простора и времена којима смо окружени, те смо самим тим и предодређени да своју околину замишљамо као скупине огромног броја посебних елемената који припадају именованим класама и да пролажење времена схватамо као низове одвојених догађаја (Lič 1970: 25). Људски мозак тумачи континууме који постоје у природи као низове дисконтинуираних сегмената и на основу тога гради супротности (Lič 1970: 27, 28, 26).

Према Леви-Стросу, универзалне структуре једног друштва је могуће схватити путем разумевања њихове кухиње, односно начина припремања хране (Lévi-Strauss 1979). С тим у вези, на наредним страницама ће бити показано како је „несврставање“ појам „добар за мишљење“ (v. Levi-Stros 1990; Lič 1970: 41) путем испитивања структуре појма несврставања (cf. Lič 2002: 12), односно на које је све начин могуће о њему мисли на основу литературе о несврставању и Покрету несврстаности у СФР Југославији. Леви-стросовским језиком речено, на основу одређених састојака (несврстаност, неутралност, Први свет, империјализам) у раду ће бити приказано како је могуће „зготовити“ пројекат применом Леви-Стросове анализе о кулинарском троуглу на несврстаност и на појмове повезане са њом. Да би

³ Лич (1970: 109) упозорава да иако нема сумње да људски мозак доиста испољава тежњу ка оперисању бинарним супротностима у свакодневним околностима, исто тако, може да дејствује на друге начине.

„готовљење“ било успешно, несврстаност се користи као рецепт,⁴ али резултате не треба сматрати коначним нити јединим анализама.

Састојци

Когнитивна антропологија се занима за интелектуалне и рационалне аспекте културе (Cash 1998). Према сазнањима из когнитивне антропологије, структуре знања „културне схеме“ или „културни модели“ воде ка акцији или веровању, делимично активирањем других културних схема или модела, и као целина сажимају начела културног веровања (Sperber, Hirschfeld 1999). С тим у вези, издвојене су опозиције и трогулове, концепте о несврстаности који се могу сматрати културним моделима. Културни модели су апстракције које представљају концептуално знање једне групе, односно когнитивне структуре у нашој меморији, који представљају стереотипне концепте о нечему (Жикић 2008: 128). Док схема служи као једноставан модел зато што представља одређени објекат или догађај, модели се састоје од међусобно повезаних низова елемата који су склопљени значењски тако да нешто представљају (Жикић 2008: 128).

Да би објаснили несврстаност, теоретичари несврставања користе компаративни материјал и дефинишу несврстаност путем поређења са другим појмовима, односно објашњавајући шта несврстаност *није*. У њиховим радовима, несврстаност стоји у опозицији са појмом неутралности. „(...) не може се по сваку цену бранити теза да нема додирних тачака између неутралности и несврстаности, као што се по сваку цену не може заступати ни гледиште да су неутралности и несврстаност истордне појаве. У питању су веома уочљиве разлике и веома уочљиве сличности између неутралности и несврстаности (Petković 1982: 295)“.

несврстаност : неутралност

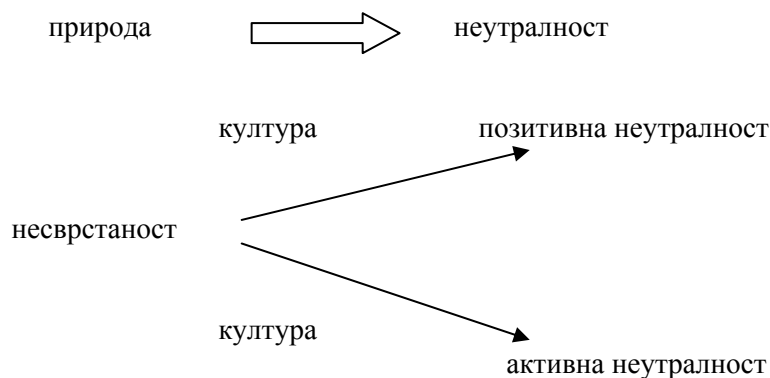
Петковић вредност несврставања доказује кроз поређење са појмом неутралности са којим несврставање има додирних тачака, зато што се обе противе војно-политичким савезима. Док је неприступање једне неутралне земље војно-политичком савезу израз њене неутралне политике, дотле је неприступање једне несврстане земље мотивисано

---

⁴ Метод може представљати процедуру, начин на који се нешто ради (Wolcott 1995: 160). Сами теоретичари несврстаности су на Покрет гледали као на метод. Стојковић сматра да је Покрет несврстаности једини објективни и исправни метод доласка до слободе и независности. „Борба народа за самоопредељење, независност и сувереност представља објективну законитост друштвеног развоја, саставни део борбе против свих облика неравноправности (Stojković 1979: 54)“.

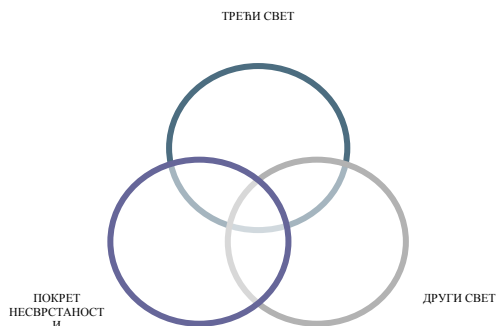
жељом да обезбеди шири простор за вођење независне политичке акције (Petković 1974: 24-25). Са друге стране, Тадићева сматра неоправданим поређење неутралности и несврстаности зато што су у питању две различите појаве у међународним односима. Дефинисањем несврстаности путем појма неутралности деформише се његова суштина (Tadić 1976: 19).

Може се рећи да несврстаност стоји на страни културе када корисити у својој стратегији позитивну неутралност и активну неутралност, док сама неутралност стоји на страни природе.

Према Петковићу, државници несврстаности су се определили за термин позитивне неутралности да би указали да воде позитивну, делотворну међународну политику, која је у интересу свих земаља (Petković 1974: 31). Неутралност је значила само блоковску неопредељеност али никако пасивност. Према Петрановићу, Тито је 1950. године поменуо појам „активна неутралност“ истичући начела борбе против агресивног рата и политике интересних сфера; супротстављање мешању у унутрашње послове и претварању прогресивних ослободилачких покрета у „инструменте великих сила“; „очување добросуседских односа“; „свестрано развијање мирољубиве економске, политичке и културне сарадње и демократских међународних односа на основу равноправности и разумевања“ (Petranović 1988: 361). Поред наведених опозиција, Покрет несврстаности стоји насупрот Првог света. Покрет несврстаности⁵: Први свет

⁵ Покрет несврстаних је међународна организација која данас има 118 пуноправних чланова, међу којима се налазе афричке, латиноамеричке и азијске земље, које не припадају ниједном блоку, али неке су чланови регионалних економских групација као што су АСЕАН, Афричка унија, САРК (Јовић према Мишић 2009: 05; http://www.rtv.rs/sr/vesti/svet/svet/2009_07_11/vest_141140.jsp). Једина европска земља учесница је Белорусија. Међу 22 земље са статусом посматрача се налазе и Хрватска, Босна и Херцеговина, Србија и Црна Го-

Покрету несврстаности, углавном, припадају земље тзв. трећег света.⁶ Б. Тадић сматра да, иако је несврстаност повезана са трећим

ра (Мишић 2008; Мишић 2009: 05). Покрет несврстаности је настао средином педесетих као алтернатива страхотама нуклеарног наоружања и блоковској политици (Petranović 1998: 22, v. Stojković 1979: 50). У Бандунгу 1955, потписана је Бандуншка декларација у којој несврстани народи изјављују да не желе да буду увучени у идеолошке сукобе Истока и Запада, и усвојена је декларација о промоцији светског мира и сарадње. На тој конференцији је осуђен колонијализам док је подржана борба за независност новоослобођених земаља (Petranović 1988: 371). Наредне године на Брионима, Покрет несврстаних постаје светска организација (v. Tito 1981), док тај догађај Б. Тадић назива почетком стварања Покрета несврстаних (1976: 147) где долази до првог „мултилатералног сусрета државника несврстаних“ између Нехруа, Тита и Насера, и на коме је усвојена декларација која осуђује поделу света на блокове и политику доминације а подржава борбу за разоружање у оквиру ОУН и за искоришћавање атомске енергије у мирољубиве сврхе (Petranović 1988: 371; v. Milinković 1996: 269). Тито, Нехру, Насер, Сукарно и Нкрумах предлажу Генералној скупштини Уједињених нација 1960. године резолуцију која је касније названа Повеља деколонизације (Mates 1980: 8) и, они се сматрају оснивачима Покрета несврстаности (Petranović 1988: 22). До кодификовања начела коегзистенције долази 1970. године у Уједињеним нацијама и она обухватају забрану употребе силе или претње силом, решавање међународних сукоба мирних путем, немешање, сарадњу држава и равноправност народа, право народа на самоопредељење, суверену једнакост држава у међународним односима и савесно испуњавање обавеза преузетих у складу са Повељом (Petranović 1998: 22). Циљ покрета је осигурање националне независности, територијалног интегритета, суверенитета, борба против империјализма, колонијализма, апартхејда и расизма и свих облика агресије, окупације, доминације и блоковске политике (v. Tito 1981; Petković 1974; Mates 1970).

⁶ Према Гедису, „трећи свет“ обухвата земље које крајем Другог светског рата нису све биле колоније, нити су све биле несврстане. „већина међу њима с временом се придружила било Вашингтону било Москви“ (2003: 226). Њихова заједничка карактеристика је да су то углавном преиндустријске земље (Гедис

светом, не поклапа се потпуно са њим. „Ужа је (категорија-М.К.) у том смислу што све земље трећег света не припадају групи несврстаних, иако су тенденције које делују у том правцу несумњиве. Шира је

2003: 226). Подела на три света настала је после Другог светског рата и у њеној основи се налазио двополарни светски поредак, у коме се Запад, под доминацијом САД, супротстављао Истоку којим је управљао СССР. Овакав поредак је одржаван захваљујући настанку два супарничка војна блока НАТО и Варшавског пакта (Hejvud 2004: 60; v. Westad 2005: 13). Први, капиталистички свет је обухватао режиме индустријализованог Запада и подразумевао је економски напредак. Комунистички режими и социјалистичке земље су представљали други свет, били су највећим делом индустријализовани и способни да задовоље материјалне потребе свог становништва, док су неразвијене земље Латинске Америке, Азије и Африке (које воде политику несврстаности) представљале трећи свет по томе што су биле економски зависне и сиромашне. (Hejvud 2004: 58; 59; Petković 1974). Како Вестад истиче, Трећи свет означавају „маса“ на лествици планетарне популације, поробљена и угњетавана већина у ери колонијализма која је сада намерила да се успне на врх светске лествице утицаја, (Vestad 2008: 11). Трећи свет обухватају бивше колоније или полуколонијалне афричке, азијске и латиноамеричке земље које су биле под европском доминацијом (Vestad 2008: 12). Као што истиче и Вестад, концепт „Трећег света“ је обухватао и посебну позицију земаља у Хладном рату, одбијање да се потчини суперсилама и њиховим идеологијама, тражење алтернатива и капитализму и комунизму, „'трећи пут' (уколико се тај израз може одвојити од данашње блеровске хипокризије) за тек ослобођене државе (Vestad 2008: 11)“. Али, према Вестаду, концепт Трећег света, држава уједињених заједничким историјским сећањем на империјалистичко угњетавање и заједничким изазовима у изградњи нове државе и нове економије – почео је да се распада још пре краја осамдесетих. Иако је било много разлика међу њима многи режими Трећег света су још били спремни да све до средине седамдесетих да у Уједињеним нацијама и кроз Покрет несврстаних одржавају привид јединства (Vestad 2008: 444). До краја осамдесетих Трећи свет је престао да постоји као политички или економски концепт. Док су земље Источне и Југоисточне Азије се економски вртоглаво развијале захваљујући свом капиталистичком развоју и приступу њихових производа светском тржишту, Латинска Америка је стагнирала под теретом дугова и растућих друштвених неједнакости, док је већина афричких земаља током осамдесетих доживела пад националних прихода и осиромашење популација (Vestad 2008: 516), „Политички, Латинска Америка се удаљила од војне диктатуре, прихвативши америчка уверавања да се развој и америчка демократија добијају у пакету. Поједине некомунистичке земље у Источној Азији кренуле су у истом смеру, али споро. У Африци, на Балкану и у појединим деловима Јужне Азије главни узорци сукоба нису више биле политичке идеологије већ разноликост етничких идентитета (Vestad 2008: 516-517)“. Деведесете године XX века су уместо три света изнедриле концепт „американизације“ или „глобализације“ зато што су светска тржишта постала неодвојива од растуће економије капиталистичког света са Сједињеним Државама у средишту (Vestad 2008: 517).

јер поједина њена својства, односно компоненте из којих је састављена, нису само њени (Tadić 1976: 31)⁶. Као што се види са дијаграма, чланице Покрета несврстаних могу бити припаднице и земаља Другог света (СФРЈ на пример) као и земље „трећег света“, али оне никако не могу бити чланице Првог света.

Трећи свет, трећа сила, трећи блок, трећи пут, чак и треће дете, представљају појмове издвојености, јединствености и посебности.

Но, он (Тито-М.К.) им (југословенски исељеници у Америци-М.К.) каже да постоји и та трећа снага која није блок, која у свету долази све више до изражаја: „Ми ћемо дејствовати у тој трећој снази која је већина човјечанства“ (Тито према Štaubringer 1980: 105).

У односу на идеје несврставања могуће је издвојити (бар) три троугла унутар којих несврставање заузима један угао у опозицијама са другим појмовима. Али претходно је потребно показати још неке опозиције. С тим у вези, још једна значајна опозиција која се заснива на економском, односно привредном аспекту представља:

Несврстане земље : развијене земље

Према Ђелићу, готово све несврстане земље су економски довољно развијене али све економски неразвијене земље нису истовремено и несврстане. Упркос овој подели, не може се повући ни знак једнакости између неразвијених и несврстаних земаља. „зато што су неке неразвијене земље активно укључене у блоковску поделу света, или су пак на знатно вишем нивоу развијености него што је просечан степен развијености несврстаних (неразвијених) земаља (Ђелић 1983: 131).

а) Покрети

„Несврстаност није блок ни група земаља истомишљеника, већ скуп земаља које повезују дубински заједнички интереси који се, у суштини, свode на промјену постојећег стања. Стога, за разлику од земаља припадника блокова које су створиле постојеће системе међународних економских односа на политичким, идеолошким и другим подјелама, несврстаним земљама не одговара постојеће стање и оне одлучно заступају потребу корјених промјена (Frangéš 1983: 217)⁷.

Покрет несврстаности : империјализам⁷

⁷ Под империјализмом се подразумева тежња за експанзијом и потчињавањем народа (Altman 1981: 35).

Због антиимперијалистичких ставова земаља припадница Покрету, критикује се одређеност блоковима и њихове експанзионистичке тежње.

Треба имати у виду да несврстаност своје значење не добија поређењем са појмом сврстаност, односно „сврстаних“ земаља, зато што би се самим тим ограничило постојање несврстаности. Покрет несврстаности се бори против позиције припадности блоковима, али њено постојање није условљено постојањем самих блокова (v. Petković 1974). Према Титу, конференције и Покрет несврстаних нису имали за циљ стварање трећег блока. „Зар би то било логично да ми, који се боримо против блоковске подјеле свијета, стварамо трећи блок? Зар би то допринело смирењу напетости у свијету? Свакако да не би (Tito 1981: 14)“. Овде се поставља питање дефинисања опозиције блок-не-блок. „Блокови су хијерархијски системи *par excellence* под доминацијом једне велике силе. (...) Својим постојањем, устројством и међусобним односима-конфронтацијом и нагодбама-својом искључивошћу (уз чињеницу што окупљају економски развијене или сразмерно развијене земље), они су *објективно чувари империјалистичке структуре света*, а сметња остваривању друкчијих међународних односа (Напомена: треба подсетити да су за политику и покрет несврстаности борба против империјализма и настојање да се превазиђе блоковско груписање *један исти задатак* с високим приоритетом) (Altman 1981: 28)“. „Несврстана политика је, дакле, у својој бити, антиблоков-

⁸ У литератури је чак могуће наћи и израз „трокут великих“ који се односи на суперсиле (али се не експлицира које би то земље биле) (Vrhovec 1979: 148-150). Матес истиче да су после Другог светског рата у свету деловале три групе земаља. Раздвојени и завађени савезници и ослободилачки покрети у колонијама и затим новоослобођене земље које одбијају да се придруже блоковској подели. „Но, та трећа страна у трокуту није настала прије свега на тај начин што се издвојила или остала по страни у моменту рађања сукоба, то јест још у току рата, него се појавила тек у вријеме када је хладни рат већ отпочео (Mates 1970: 34)“.

ска, али се није појавила као трећи блок, већ као алтернатива подјели свијета на блокове, као тенденција превладавања блоковске подјеле свијета (Vrhovec 1979: 147)⁴. *Неблок* би представљао универзалне циљеве, применљиве за све, док је блок везан за појединачне циљеве који угрожавају друге. „Нама се често приговарало (...) да желимо да створимо трећи блок. Ми, не само да не желимо да га створимо већ настојимо да се и постојећи блокови превазиђу и нестану. (...) Ми нисмо против великих сила, ми смо само против политике са позиција силе (Tito 1981: 116)⁴. „Политика несврстаности је усмерена против империјализма, неоколонијализма, расизма, против политике силе, политичке и економске хегемоније и облика страног мешања. Таква оријентација га чини антиблоковским. (Tito 1981: 212)⁴. Она је представљена као једини излаз из кризе коју је проузроковао Хладни рат.⁹

---

⁹ После Другог светског рата, антифашистичке коалиције су се сукобиле око политике поделе утицаја и уређења послератног света, око граница, схватања демократије, док су епифане сукоба били Немачка, Балкан, средња и источна Европа, Иран и Далеки исток (Petranović 1988: 9). „Нову констелацију односа поткрај и после рата карактерисала је изразита војна, политичка и економска надмоћ САД и СССР-а, које су се издвојиле као две најмоћније државе света фактичким санкционисањем система биполаризма већ на Криму, што је био увод у њихову конфронтацију у поратним годинама (Petranović 1988: 10)⁴. САД, као најјача капиталистичка држава, окренула је леђа изолационизму, са амбицијама да води глобалну политику и преузевши улогу водеће силе западног света и правдајући то потребом заустављања совјетске експанзије и ширења идеја комунизма (Petranović 1988: 10). На Кримској конференцији, на Јалти, САД, СССР и Велика Британија су одлучиле да се Немачка подели на зоне и да у природи надокнади ратну штету нанету савезничким државама, и да се формира јака, независна, слободна и демократска Пољска (Petranović 1988: 9). Черчил је 1946. године на колеџу у Фултону, позвао на крсташки рат против комунизма, и он је сковао синтагму „гвоздена завеса“ коју су комунисти спустили између свог и „слободног“ света (Petranović 1988: 12) док је Андреј Жданов, у Стаљиново име, прогласио на оснивачком састанку Информбироа поделу света на два супротстављена блока, на једној страни се налазио антиимперијалистички и демократски свет док је на другој империјалистички и антидемократски (Petranović 1988: 12). Хладни рат представља раздобље војног, економског, политичког и културног супарништва између капиталистичког Запада под доминацијом САД и Истока којим је владао комунистички СССР који је трајао од 1945. па све до пада комунизма у револуцијама 1989-1991 (Heјvud 2004: 244; 258). Карактеристика хладноратовске блоковске поделе је стално наоружавање супротстављених блокова, застрашујућа идеолошко-политичка пропаганда, сукоби обавештајних служби, узајамни напади преко штампе, оштри дипломатски двобоји на међународним скуповима, крађе тајних војних докумената, отмице научника, екстремно међусобно неповерење и сумњичење, идеолошка мржња и предрасуде (Petranović 1988: 14). У Паризу 1990. године су се састали пред-

„Политика несврстаности (...) је отворила перспективу нових међународних односа, који су до тада били притиснути оштром конфронтацијом блокова. Истакла је начела независности, самосталног развитка земаља и свестране, равноправне међународне сарадње, као и потребу убрзаног развоја земаља у развоју (Tito 1981: 109)“. Према Алтамну, несврстане земље сматрају да и само постојање и конфронтација блокова угрожава мир у свету. Иако треба остати изван свих блокова и настојати да се њихова конфронтација ублажи потребно је супротставити се самом систему блокова као изразу међународне епохе империјализма и тежити превазилажењу и ликвидацији тог система (Altman 1981: 54).

Како Петрановић истиче, иако су већ Труманова доктрина и Маршалов план, иницирали стварање два супростављена блока, односно мешање у политику европских земаља, војно обликовање Запада је створено 1949. стварањем Организације северноатлантског (НАТО) пакта између САД, Велике Британије, Француске, Канаде, Италије, Холандије, Белгије, Норвешке, Исланда, Данске, Луксембурга и Португалије у Вашингтону (Altman 1981: 127; v. Гедис 2003). У питању је војни уговор који је предвиђао да се напад на једну земљу уговорницу схвати као напад на све потписнице. Грча и Турска су приступиле пакту 1952. године, а СР Немачка 1955. године приступа НАТО-у (Гедис 2003: 199; Altman 1981: 127). Улазак СР Немачке у НАТО је представљао повод за стварање другог значајнијег светског војног блока. Варшавски уговор, односно Уговор о пријатељству, сарадњи и узајамној помоћи које су потписале СССР и европске социјалистичке земље 1955. године: Албанија, Бугарска, Чехословачка, Мађарска, ДР Немачка, Пољска и Румунија (Petranović 1988: 13; Vogetić 2000: 201; Altman 1981: 128; Гедис 2003: 199) у циљу „предузимања мера потребних за осигурање своје безбедности и у интересу одржавања мира у Европи (Gavranov, Stojković 1972: 125).

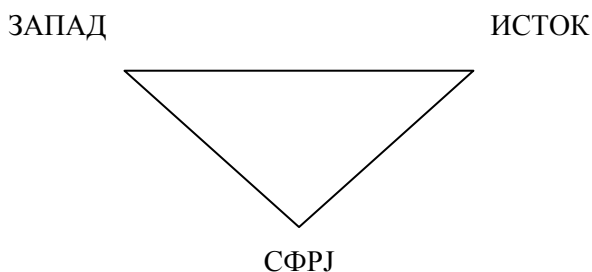
б) „Симболичка“ географија (v. Živković 2001b)

„Али, Југославија је, такорећи, на вјетрометини Истока и Запада и зато мора бити снажна, чврста, јединствена (Tito 1981: 166)“.¹⁰

ставници две војне силе, Варшавског и НАТО пакта да би званично објавили крај непријатељства и хладног рата (Hejvud 2004: 255).

¹⁰ cf. „Србија је била разапета између Русије и Аустрије, монархистичка Југославија између фашистичких сила с једне и В. Британије и Француске с друге стране, социјалистичка Југославија између СССР-а и САД (...) (Kuljić 1998: 230)“.

Постоје различите теорије о оријентализму, балканизму и варијацијама оријентализма на Балкану (Bakić-Nayden 2006; Todorova 2006). Све оне указују да је Балкан увек представљао Исток (односно Другост). Саме теорије се разилазе поводом става да ли је тај Исток врста балканске варијанте оријентализма, отоманског (Rot 2000: 189-213), византијског или неког другог наслеђа,¹¹ али све се теорије слажу да је Исток, као негативна одредница имао своје упориште и на Балкану. Подела Европе на Исток и Запад је коначно утврђена гвозденим завесом, зато што је комунистичко искуство Источне Европе имало за последицу да Западна Европа њене становнике више не доживљава као Европљане 'исте врсте' или као Европљане 'уопште' (Лутхар, Петровић 2005: 179). Према Бакић-Хејденовој, Балкан је увек функционисао као „Друго“ у Европи, док је за време Хладног рата, симболичка географија Балкана „освежена“ идеолошком и политичком географијом која је делила демократски, капиталистички Запад од тоталитарног комунистичког Истока (Bakić-Nayden 2006: 35). „Опште место у приказивању Балкана у последњих неколико векова представља метафора 'моста између цивилизација', међупростора, области која није ни у Европи нити на Оријенту, а истовремено је део и Европе и Оријента (Лутхар, Петровић 2005: 186)“.¹²

Пример такве политике је Југославија која је током друге деценије XX века, имала значајан углед на Западу као „источна али неисточно оријентисана“ земља и важну улогу на Истоку као незападна сила. На оснивачком конгресу Народног фронта 1945. године, Д. Јовановић је истакао да Југославија има своје историјско оправдање,

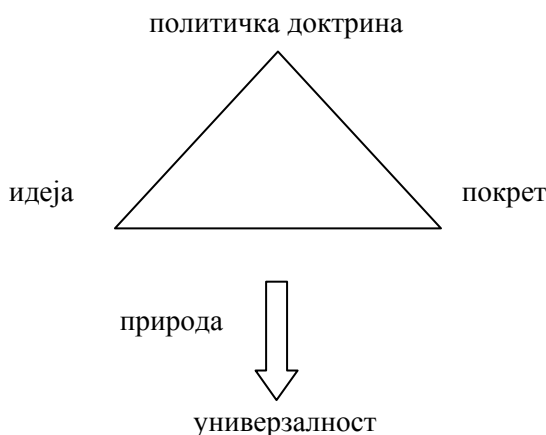
¹¹ Како С. Наумовић примећује, ниједна теорија не спомиње заиста балканско наслеђе, односно представе о прасловенској и словенској историји и култури. Усмена комуникација, 2006.

¹² Запад није само овлашна и неодређена географска одредница већ подразумева земље Европске Уније и англо-америчко подручје. То је ознака вишег стандарда, моћи и утицаја. Иако Исток и Запад представљају идејне одреднице (Bakić-Nayden 2006 53-54), Западна Европа је током Хладног рата представљала синоним за Европу, односно антипод Сојветском Савезу и Источном блоку (Радовић 2007: 51).

што сматрају и СССР и западни савезници и „да она мора да постоји да не би дошло до сукоба између 'савезника са Запада' и 'наше совјетске браће' (Petranović 1988: 73)“. „Титова Југославија је, могло би се рећи прилично успешно, избегавала смештање у блоковске поделе, па тиме и у старе матрице европских симболичких географија. Југословени себе нису смештали ни у Први свет (Запад) ни у Други свет (Исток) већ у Трећи свет, али дефинисан не као заостали Југ, већ као прогресивни и поносни покрет Несврстаних. И мада је Југославија за Запад и даље лежала на Истоку (а за Север, на Југу) са свим припадајућим симболичким конотацијама, људи у Источној Европи су признавали да је у поређењу са њима Југославија 'западњачка' (Živković 2001b: 75)“.

Истовремено, сама несврстаност је схватана као мост између империјализма-хегемонизма и раздобља слободне заједнице народа света (Bratko 1980: 186). Покрет несврстаности је омогућавао Југославији да побегне од оријентализма и представа о Истоку а да се истовремено не огради од Запада (Bakić-Nayden 2006). Како указује Бакић-Хејденова, бивша Југославија је пример територије која је била место сусрета царства (Источног и Западног римског царства, Отоманског и Аустроугарског), азбука (ћирилице и латинице), религија (римо-католицизма, православља, протестантизма, ислама, јудаизма) и политике и идеологије Хладног рата (између земаља Варшавског и НАТО пакта, са комунистима на челу у домаћој, али као несврстани у спољној политици) (Bakić-Nayden 2006: 36). Несврстаност, као међународни покрет се поставио не само наспрам војне и економске доминације Запада (капитализам и империјализам), него је у једној димензији био и протест против европоцентризма и у том смислу био испред свог времена. Покрет несврстаних је имао за циљ да у међународну политичку арену уведе и оне чији се гласови до тада нису могли чути, јер их је у њиховој колонијалној историји увек представљао неко други (Bakić-Nayden 2006: 48). Запад је прихватио титоизам као посебан вид не-совјетског (или анти-совјетског) комунизма и подржао је Југославију као стратегијски важан браник између два блока (Živković 2001a: 3). Тито је представљао улогу Југославије у посредничким односима између Истока и Запада као херојски подухват, њој генетски урођен, природан. „Заступајући интересе малих и економски неразвијених земаља, разумије се да ми заступамо и своје интересе, јер ће се на тај начин спријечити оно најгоре - свијетски рат. Ми, Југословени, добро смо искусили у својој историји шта значе ратови. Ми нисмо кукавички народ, наш је народ ратнички, али он је и мирољубив до дна своје душе, и ми једино желимо да се у свијету оствари (...) мирна сарадња и равноправни односи између великих и малих држава (Tito 1962: 352)“.

в) Несврстаност као...

Када се дефинише несврстаност, аутори обично користе три одређења: несврстаност као покрет, политичка доктрина и идеја док је могуће приметити да се сама политика несврстаности приказује као природно својство слободарских тежњи потлачених народа. „Политика несврстаности је настала као резултат историјских тежњи народа за независношћу, равноправношћу и миром. Природно је да се супротставила хладном рату и блоковској подјели свијета, као и покушајима блокова да доминирају међународним односима (Tito 1977: 22)“. Према Лончару, с обзиром да је суштина несврстаности њена неуништива жеља за самосталним развојем, без ослањања на туђу силу и идеологију и везе са њима, због чега је несврстаност природни израз антиколонијализма и антиимперијализма (Lončar 1979: VII-VIII).

Троделну поделу најбоље објашњава Б. Тадић која дефинише несврстаност као доктрину међународних односа, одређени тип спољнополитичке оријентације и као својеврсни међународни политички покрет који су настали у различитом временском периоду (Tadić 1982: 155). Несврстаност као систем идеја је почео да се обликује већ у XIX веку, као спољнополитичка оријентација се јавља после Другог светског рата, док се као међународни покрет обликује на Бандуншкој конференцији, Брионском састанку и Београдској конференцији (Tadić 1976: 26, 28). Према њој, ова три облика несврстаности садрже компоненту тежње ка независности и борбе за стварање квалитативно новог система међународних политичких и економских односа (Tadić 1976: 20-21). Петковић несврстаност формулише као политичку доктрину која садржи скуп погледа на међународне односе, скуп принципа и циљева који раскриљују визије несврстаности и као покрет који обухвата круг држава и ослободилачких покрета који учествују у активностима несврстаних земаља (Petković 1982: 40). Али према Пет-

ковићу, несврстаност није било каква политичка доктрина већ универзална политичка доктрина у свету за коју се опредељују не само земље изван војно-политичких савеза великих сила већ и земље које теже напуштању блоковских веза (Petković 1974: 96). Стојковић сматра да „(...) несврстаност представља одређени тип спољне политике великог броја држава а тиме и општу тенденцију (правац и покрет) развоја међународних односа која има своју будућност и уколико је развијенија, утолико међународна заједница, конституисана на начелима Повеље Уједињених нација и принципа активне мирољубиве коегзистенције (кодификованим начелима међународног права о пријатељским односима и сарадњи држава), добија своју пуну садржину и смисао (Stojković 1979: 47-48)“. Несврстаност означава међународни положај и спољну политику земаља које нису сврстане у војно-политичке савезе великих сила: једнострано спољнополитичко опредељење држава, међународни покрет држава које су се определиле за исте спољнополитичке циљеве и доктрину која садржи историјске визије и непосредне програмантске задатке за успостављање новог система међународних политички и економских односа (Milinković 1996: 267).

У овом одељку је приказано како несврстаност функционише као „друго“ у односу на неутралност и империјализам, али и као „треће“ у односу на блокове и Исток и Запад. Због тих својих квалитета „другости“ и „трећости“, несврстаност је приказана као „првост“, односно истакнута су њена универзална својства.

Припрема

Идеје Леви-Строса користећи ради илустрације могућег погледа на несврставање и Покрет несврстаности. С обзиром да су у питању несамериљиве категорије, циљ није да се подреди несврставање структуралистичкој класификацији, већ да она послужи као модел да се покаже на које начине је могуће разумевати понуђене појмове у складу са Леви-Стросовим учењем. У свом раду *Кулинарски трокут*, Леви-Строс (1979) закључује храна може бити:

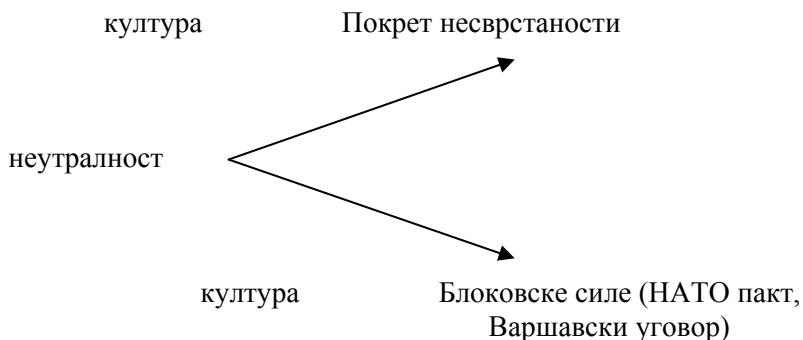
- а) *сирова*
- б) *зготовљена*
- в) *трула*

У тој троделној подели, „сирово“ представља неодређени пол, односно природно стање хране које се природним путем може трансформисати у труло стање (Lévi-Strauss 1979: 168). Са друге стране, зготовљена или припремљена храна представља културну трансформацију сирове. С тим у вези, Леви-Строс (1979: 168) закључује

зготовљено: незготовљено: природа: култура

Леви-Строс настоји да утврди чињенице које би универзално важиле за људски дух, док сматра да (...) све што *универзално* важи мора бити *природно* (Lič 1970: 139)“. Ако неутралност посматрам из перспективе истраживача несврстаности, онда се неутралност може сматрати почетним стањем природних односа, док Покрет несврстаности и блоковска опредељеност представљају културну трансформацију природних односа. „Од давнашњих времена постојале су ситуације у којима су се две или више држава налазиле у спору или сукобу, док друге државе, полазећи од својих интереса, нису желеле да се уплићу у те спорове или сукобе. Такав став или статус држава које нису желеле да се уплићу у спорове или сукобе других држава у основи је политике и права неутралности (Petković 1974: 65). Битну квалификацију неутралности на почетку XIX века представљала је пасивност, свесно одрицање, апстинирање од активне политичке улоге у међународним односима (Petković 1974: 66). Матес истиче да је „неутрализам (...) постојао све вријеме упоредо с несврстаношћу и земље из те двије категорије имале су и некада се чак и трудиле да успоставе ближе међусобне односе, али то никада није у значајној мери успело. Очигледно је томе био разлог не само далеко шира заснованост несврстаности на елементима ван подручја политичких међународних односа и хладног рата, него такођер и разлике на самом пољу међународне активности које су постојале и постоје између несврстаних земаља и неутралаца (Mates 1970: 12)“.

Графички би се то могло представити на следећи начин:

„У случају Југославије, опредељење за несврстаност је резултат збира унутрашњих и вањских фактора и оно произилази из карактера народноослободилачког рата и социјалне револуције, из борбе за очување њихових тековина, из социјалистичког самоуправног уређења зе-

мље и њеног мјеста у међународној заједници. Остварујући тако, на властити начин, промјене у правцу прогреса, Југославија тим својим властитим путем, формулама и рјешењима доприноси концепту покрета несврстаности, његовом развоју и његовим циљевима (Frangēš 1983: 217)¹³.

Како Леви-Строс даље указује, у било којој кухињи, ништа није напросто зготовљено, већ све мора бити зготовљено на одређени начин. Два главна начина припреме хране су печење и кување¹³ (Lévi-Strauss 1979: 168). „Печење је храна непосредно изложена ватри; она с њом остварује непосредан спој, док је кухана храна двоструко посредована: водом у коју се урања и посудом која их једну и другу садржи. (...) разлог који наводи да се каже да је печење на страни природе, кување на страни културе, двострук је. Стваран, јер кување изискује употребу посуде, културног предмета; симболички, уколико је култура посредовање односа између човјека и свијета и кување кључањем захтијева посредовање односа између хране и ватре (водом), посредовање које изостаје у случају печења (Lévi-Strauss 1979: 168)¹⁴.

печење=природа

кување=култура

или печено:кувано:: природа:култура (Lévi-Strauss 1979: 169).

У случају несврстаности, ова подела се може графички представити:

¹³ Леви-Строс (1979) уводи три главна начина припремања храна: кување, печење и сушење на диму које представља облик спорог готовљења јела, и као четврти наводи пржење на уљу. Ова друга два начина готовљења хране нису релевантна за ово истраживање. Не знам како гласе ови називи у оригиналу нити који је израз Лич употребио (1970), али у преводу Личове књиге се говори о три начина кувања, док се под „кувањем“ о коме сам ја говорила употребљава глагловска именица „барее“ што је сигурно тачнији превод, али много ређе употребљив у стварном животу, и то је разлог зашто у раду барее поистовећујем са кувањем (како је и у хрватском преводу Леви-Строса из 1979).

Покрет несврстаних јесте настао у одређеном тренутку али он је израз универзалних тежња људи - самим тим се може сматрати природним. Несврстаност и Покрет несврстаности тако су у зависности од идеја које пропагирају на страни природе или културе. Постоји додатни разлог који објашњава зашто је Покрет несврстаности на страни културе. У питању су захтеви земаља чланица Покрета да посредује у односима међу блоковским силама, да стишава конфликте и решава постојеће сукобе. Према Леви-Стросу (1979: 169), кувано спада најчешће у „ендо кухињу“, која је спремљена за интимну употребу и намењена је затвореној скупини, док печено спада у „егзо-кухињу“, која се нуди гостима.

Покрет несврстаности=ендо кухиња

Својим захтевима да се не мешају у туђе политике и њихове начине управљања, Покрет несврстаности потврђује своју сродност са кувањем, док се за блоковске силе сматра да желе да регулишу свет и да га уређују по својим начелима. Могуће је приметити још неке контрадикторности идеја несврставања и Покрета: Покрет се бави *посредовањем* (кување) али истовремено тежи да остане *ван* мешања (ендо кухиња) у унутрашње политике других земаља. Своју концептуалну „сродност“ са кувањем, Покрет несврстаности и несврставање заснивају на још једном нивоу. „Кухање, на примјер, пружа начин потпуног очувања меса и његових сокова, док је печење пропраћено уништавањем и губитком. Једно, дакле, конотира штедљивост, друго расстрошност, једно народ, друго племениташа (Lévi-Strauss 1979: 170)“. Идеје несврстаности и Покрета несврстаности се у радовима југословенских теоретичара презентују као универзалне, јединствене и незаменљиве. Кување је радња у којој не долази до губљења супстанце, и одвија се у простору који се око себе затвара, и зато је погодно да симболише космички тоталитет (Lévi-Strauss 1979: 171). „Јер, за разлику од других група земаља, посебно оних сврстаних у војно-политичке блокове, једино је несврстаност указала и поставила универзалне циљеве, који одржавају све тежње за мијењање цјелине система међународних политичких и економских односа на основама прихватљивим за све земље без обзира на разлике у друштвено-економским системима (Frangéš 1983: 214)“. Петковић сматра да несврстаност представља универзална начела и универзалне циљеве, интересе свих држава и међународне заједнице као целине (Petković 1974: 44). „Несврстаност као доктрина садржи општељудске вредности, које нису настале на бази гушења и поништавања самосвојних и специфичних одлика различитих етничких и националних ентитета, већ као њихова

синтеза, њихов заједнички израз, њихов заједнички интерес и њихов заједнички захтев. У питању су општељудске вредности које не само да акцентирају самосвојне и специфичне одлике различитих етничких и националних ентитета, већ отварају просторе за даље унапређивање и развијање њиховог културног бића (Petković 1985b: 17-18)⁴. Истовремено, да би нека земља била прихваћена у Покрет несврстаних процењује се њена подобност, односно да ли је њена међународна позиција и њено понашање у међународним односима одговара мерилима несврстаности (Petković 1974: 100). Те се тако закључује да иако је политика универзална, нису сви подобни за њу. Ако не могу сви да јој приступе, значи и да није универзална. Поред тога, пошто се, као принцип несврстаности, сматра њихова политика акцептирања принципа Повеље УН (Petković 1974: 122), онда се из тога закључује да несврстаност није ни оригинална. Универзалност доктрине несврставања се истиче у њеним принципима која садржи према Петковићу универзалне политичке и правне принципе „да се њихова акција заснива на прихватању принципа Повеље Уједињених нација и Декларације принципа међународног права о пријатељским односима и сарадњи држава, усвојене на јубиларном XXV заседању ОУН, која, у ствари, представља кодификацију начела активне мирољубиве коегзистенције (Petković 1974: 245).

Као што и храна може бити сирова, спремљена и трула, тако и идеје могу бити сирове (неутралност), зготовљене, и то на различите начине: скуване (несврстаност) и печене (блоковска опредељеност). Идеје се и пласирају са циљем да би биле „поједене“, односно прихваћене зато што се представљају као чињенице које не могу бити подложне променама ни под којим околностима већ се прихватају здраво за готово (Latour, Woolgar 1986: 175-176; 183).

Јести док је вруће

С обзиром на то да когнитивна антропологија истражује како људи у друштвеним групама разумеју и мисле о предметима и догађајима који чине њихов свет (D'Andrade 2003: 1) у раду је анализирано како писци о несврставању у СФРЈ разумеју и мисле о несврставању и Покрету несврстаности који је представљао важну спољно-политичку оријентацију земље више од тридесет година. Леви-Строс је на примеру кувања испитивао универзалне категорије људског ума (1979: 167-175) и уз помоћ његове структуралне анализе спремања хране, показано је у раду на који начин је могуће применити његову теорију на теорије о несврстаности и Покрет несврстаности, односно на који је начин могуће туђа размишљања (аутора о тематици несврставања у СФРЈ) могуће класификовати као одређену врсту знања, карактери-

стичну за одређену групу људи. „Као што и појми и разврстава елементе природе, људски ум саздан је да појми и разврста и елементе друштва и културе и то почев од самих људи. У својој социокултурној егзистенцији, људски его никада није издвојен: не постоји неко „ја“ које није део неког „ми“, односно свако „ја“ јесте припадник многих „ми“. Једноставно, свака људска заједница структурирана је на такав начин да организује своје припаднике у овакве Ми-групе-које могу да се опишу као скупови посебних елемената који припадају именованим класама. Одатле, људи препознају и класификују једни друге управно на тај начин: „ми“ чланови моје породице, (...) мог народа, моје вере, моје струке (...). Оних Других који нису чланови мојих група него, наравно, неких других и који се у односу на Нас оријентишу на исти начин, полазећи од себе, разуме се! (Жикић 2008: 124)“. Несврстаност (као идеја, политичка доктрина и Покрет) има за циљ да припаднике Покрета групише у једну ширу МИ групу која, иако се разликује међу собом по економској развијености (v. Adamović 1982; v. Bekić 1982), идеолошкој оријентацији, политичком уређењу, али представља целину у односу на Друге (блоковске земље) на основу своје симболичке географије, политичких теорија и идеја. Поред тога, у раду су издвојени културни модели које су употребљавали СФРЈ аутори користећи појам несврстаност. Ти модели су имали за циљ да структуришу знање о несврстаности, да га групишу у целину, дају му смисао поредећи га са другим појмовима.

Разлог зашто је ово рад из когнитивне антропологије о структуристичком приступу идеји несврстаности а не, једноставно, рад из структуралне антропологије је следећи: док је циљ структурализма да утврди како се односи који постоје у природи (и које као такве схвата људски дух) користе за израду културних производа који собом обухватају ове исте односе, циљ овог истраживања је био да се утврди како се неке категорије од стране одређене групе људи третирају као природне. Сврха рада није да се оправдају нити порекну „природност“ и „културалност“ датих појмова, већ да се објасни како природа и култура не морају искључивати једна другу, већ могу бити комплементарна својства једног феномена (из тачке гледишта људи који пишу и теоретишу о датом феномену): иако је Покрет несврстаности по својим циљевима и идејама универзалан, само одређени број земаља му је приступио.

Поређењем доктрине несврстаности са радњом кувања, истакнуто је да као што и у процесу кувања, храна мења своје својство (из сировог прелази у кувано стање), тако и несврстаност (као природна и универзална тежња свих људи) постаје идеја водиља земаља које су одлучиле да је примене (скувају). Циљ рада није било да се насилно повежу категорије које, наизглед немају никакве везе (кување-пече-

ње-блокови-несврстаност) већ да се провери да ли су и у каквој су они вези, што и јесте један од циљева когнитивне антропологије, као под-дисциплине која се бави испитивањима повезаности категорија културног знања (Cash 1998).

Пријатно!

Литература:

Adamović, S. LJ. 1982. Teorijsko-metodološki pristup ekonomskim aspektima politike nesvrstanosti. U: Društvene osnove jugoslovenske politike nesvrstanosti Z. Stojiljković, D. Vulović, S. Stefanović (ur.). Beograd. Centar za marksizam univerziteta u Beogradu, Marksistički centar organizacije SK u Beogradu, 11-57.

Altman, G. 1981. Velika debata o značenju i ciljevima nesvrstanosti. Zagreb. Liber, Prosvjeta.

Bakić-Hayden, M. 2006. Varijacije na temu 'Balkan'. Beograd. Institut za filozofiju i društvenu teoriju I.P. „Filip Višnjić“, 31-71.

Bekić, D. 1982. Evolucija političke ekonomije nesvrstanosti. U: Društvene osnove jugoslovenske politike nesvrstanosti Z. Stojiljković, D. Vulović, S. Stefanović (ur.). Beograd: Centar za marksizam univerziteta u Beogradu, Marksistički centar organizacije SK u Beogradu, 61-71.

Bogetić, D. 2000. Jugoslavija i Zapad 1952-1955. Jugoslovensko približavanje NATO-u. Beograd. Službeni list SRJ.

Cash, J. 1998. Cognitive Anthropology Доступно са <http://www.indiana.edu/~wanthro/cog.htm#What%20is%20Cognitive%20Anthropology?> [април 2009]

Colby, B. N. Fernandez, J. W. Kronenfeld, D. B. 1981. Toward a Convergence of Cognitive and Symbolic Anthropology. *American Ethnologist* 8 (3), 422-450. D'andrade, R. 2003. The Development of Cognitive Anthropology. Cambridge. Cambridge University Press.

Đelić, D. D. 1983. Nesvrstane zemlje u uslovima jačanja protekcionizma. U: Ekonomski aspekti politike nesvrstanosti D. Vulović, S. Stefanović (ur.). Beograd. Centar za marksizam Univerziteta u Beogradu, Marksistički centar organizacije SK u Beogradu, NIO „Poslovna politika“, „Sava centar“, 131-137.

Frangeš, B. 1983. NMEP i uloga unutrašnjih faktora u nesvrstanim zemljama. Ekonomski aspekti politike nesvrstanosti D. Vulović, S. Stefanović (ur.). Beograd. Centar za marksizam Univerziteta u Beogradu, Marksistički centar organizacije SK u Beogradu, NIO „Poslovna politika“, „Sava centar“, 214-218.

Gavranov, V. Stojković, M. 1972. Međunarodni odnosi i spoljna politika Jugoslavije. Beograd. „Savremena administracija“.

- Гедис, Л. Ц., 2003. Хладни рат. Београд. Clio.
- Hejvud, E. 2004. Politika. Beograd. Clio.
- Kuljić, T. 1998. Tito: sociološkoistorijska studija. Beograd. Institut za političke studije.
- Latour, B. Woolgar. S. 1986/1979. Laboratory Life. The Construction of Scientific Facts. Princeton, New Jersey. Princeton University Press.
- Lévi-Strauss, C. 1979. Kulinarski trokut. Kritika 4, Zagreb, 167-175.
- Lévi-Strauss, C. 1989. Strukturalna antropologija. Zagreb. Stvarnost, 131-161.
- Levi-Stros, K. 1990. Totemizam danas. Beograd. XX vek, 97-136.
- Lič, E. 1970. Klod Levi-Stros. Beograd. XX vek.
- Lič, E. 2002. Kultura i komunikacija. Beograd. XX vek.
- Lončar, B. 1979., Predgovor. U: Nesvrstanost u suvremenom svijetu T. Butovarac, R. Petković (ur.). Zagreb. Vjesnikova press agencija, V-XVI.
- Mandić, B. 2005. Tito u dijalogu sa svijetom. Novi Sad. Agencija „Mir“.
- Mates, L. 1970. Nesvrstanost. Teorija i savremena praksa. Beograd. Institut za međunarodnu politiku i privredu).
- Mates, L. 1980. Predgovor. U: Maršal mira Z. Štaubringer. Zagreb. Globus, 5-9.
- Milinković, B. 1996. Istorijski razvoj ideje i pokreta nesvrstanosti 1956-1996. U: Nesvrstanost u posthladnoratovskoj eri B. Milinković (ur.). Beograd. Međunarodna politika, NIU Službeni list SRJ, Pravni fakultet, Fakultet Političkih nauka, Institut, ekonomskih nauka, Institut za međunarodnu politiku i privredu, 267-281.
- Мишић, М. 2008. Аплауз у Техерану. Политика [online], 02. август, Доступно са <http://www.politika.rs/rubrike/redakcijski-komentari/APlauz-u-Teheranu.sr.html> [децембар 2008]
- Мишић, М. 2009. Београд поново међу несврстанима. Политика, 16. фебруар, 05.
- Naumović, S. 2002. The Ethnology of Transformation as Transformed Ethnology: The Serbian Case. Ethnologia Balkanica 6, 7-37.
- Ohnuki-Tierney, E. 1981. Phases in Human Perception/Conception/Symbolization Processes: Cognitive Anthropology and Symbolic Classification. American Ethnologist 8 (3), 451- 467.
- Petković, R. 1974. Teorijski pojmovi nesvrstanosti. Beograd. Rad.
- Petković, R. 1982. Teorijski pojmovi neutralnosti. Beograd. Rad.
- Petković, R. 1985b. Nesvrstanost i kulturni razvoj. U: Kulturološki aspekti politike nesvrstanosti D. Vulović, S. Stefanović (ur.). Beograd. Centar za marksizam univerziteta u Beogradu, Marksistički centar organizacije u Beogradu, „Međunarodna politika“, 15-27.
- Petranović, B. 1988. Istorija Jugoslavije 1918-1988: Socijalistička Jugoslavija 1945-1988, knj. 3. Beograd. Nolit.

Радовић, С. 2007. Европа као политички симбол у изградњи идентитета постсоцијалистичког друштва. *Antropologija* 4, 48-60.

Rajak, S. 2005. In Search of a Life Outside the Two Blocks: Yugoslavia's Road to Non-Alignment. U: *Velike sile i male države u hladnom ratu 1945-1955. Slučaj Jugoslavije*. Lj. Dimić (ur.). Beograd, 83-105. Beograd. Katedra za istoriju Jugoslavije Filozofskog fakulteta, Arhiv Srbije i Crne Gore, Institut za noviju istoriju Srbije, London. Centar za istraživanje hladnog rata LSE, 83-105.

Rot, K. 2000. *Slike u glavama. Beograd. XX vek.*

Sperber, D., Hirschfeld, L. 1999. Culture, Cognition and Evolution. In: *MIT Encyclopedia of the Cognitive Sciences* R. Wilson, F. Keil (eds.). Cambridge, Mass.. MIT Press, cxi-cxxxii Доступно са <http://sperber.club.fr/mitecs.htm> [март 2009]

Stojković, M. 1979. Društvene osnove nastanka, razvoja i afirmacije nesvrstanosti u međunarodnim odnosima. Split. Marksistički centar Konferencije SKH zajednice općina Split, Centar za idejno-teorijski rad općinske Konferencije SKH, 47-61.

Štaubringer, Z. 1980. *Maršal mira. Zagreb. Globus.*

Tadić, B. 1976. Nesvrstanost u teoriji i praksi međunarodnih odnosa. Beograd. Institut za međunarodnu politiku i privredu.

Tadić, B. 1982. Specifičnosti jugoslovenskog doprinosa nastanku i razvoju nesvrstanosti. U: *Društvene osnove jugoslovenske politike nesvrstanosti* Z. Stojiljković, D. Vulović, S. Stefanović (ur.). Beograd: Centar za marksizam univerziteta u Beogradu, Marksistički centar organizacije SK u Beogradu, 153-158.

Tito, B. J. 1962. Govori i članci 12. IX 1960. - 29. VI 1961, knj. XVI. Zagreb. Naprijed.

Tito, B. J. 1977. Nesvrstanost-izraz interesa cijelog čovječanstva. Kardelj, E. 1977. Razvoj socijalizma kroz najrazličitije oblike. Sarajevo. NIŠ-RO „Oslobođenje“.¹⁴

Tito, B. J. 1981. Nesvrstanost-savjest i budućnost čovječanstva. Sarajevo. Oslobođenje.

Todorova, M. 2006. *Imaginarni Balkan. Beograd. XX vek.*

Vestad, A. O. 2008. *Globalni hladni rat. Beograd. Arhipelag.*

Vrhovec, J. 1979. Nesvrstanost-mir, nezavisnost i napredak svijeta. U: *Nesvrstanost u suvremenom svijetu* T. Butovarac, R. Petković (ur.). Zagreb. Vjesnikova press agencija, 139-164.

Westad, A. O. 2005. *The New International History of the Cold War: Three (Possible) Paradigms*. U: *Velike sile i male države u hladnom ratu 1945-1955. Slučaj Jugoslavije*. Lj. Dimić (ur.). Beograd: Katedra za istoriju

¹⁴ Иако је у питању „физички“ једна књига, у питању су два различита рада два аутора, па су у тексту и цитирани одвојено да не би дошло до конфузије који аутор је шта написао/рекао.

Jugoslavije Filozofskog fakulteta, Arhiv Srbije i Crne Gore, Institut za noviju istoriju Srbije, London: Centar za istraživanje hladnog rata LSE, 3-18.

Wolcott, H. F. 1995. *The Art of Fieldwork*. London, New Delhi. Sage Publications, 160-166.

Wolf, R. E. 1994. *Perilous Ideas: Race, Culture, People [and Comments and Reply]*. *Current Anthropology* 35 (1), 1-12.

Жикић, Б. 2008. Како сложити бабе, жабе и електричне гитаре: увод у когнитивну антропологију. *Antropologija* 6, 117-140.

Živković, M. 2001a. *Serbian Stories of Identity and Destiny in the 1980s and 1990s*. Thesis (PhD). The University of Chicago, 1-56, 291-296.

Živković, M. 2001b. *Nešto između: simbolička geografija Srbije. Filozofija i društvo XVIII*, 73-110.

Извори:

Web странице

http://www.rtv.rs/sr/vesti/svet/svet/2009_07_11/vest_141140.jsp [јул 2009]

Marija Krstić

Non-Alignment in a Structuralist Way

Cognitive anthropology is utilized in this paper as a possible approach to understanding Non-Alignment from a structuralist perspective, i. e. it shows how Claude Levi-Strauss' culinary triangle can be used to understand the notion of Non-Alignment. According to Levi-Strauss, universal structures of a society are possible to comprehend by understanding its cuisine, i. e. its specific food-processing techniques. Given that, this paper shows how "Non-Alignment" is a "bonne-a-penser" term, by examining the structure of the term Non-Alignment, and ways it can be thought of (based on literature published in former Yugoslavia on Non-Alignment and the Non-Aligned Movement). Cognitive anthropology studies relations between human culture and human thought, and ways in which people understand and organize material objects, events and experiences that constitute their world (the way they perceive it in a cultural sense). Given that, Non-Alignment, although an impalpable phenomenon, is materially embodied in the Non-Aligned Movement and the Conferences of the Non-Aligned, while on the cognitive level it is organized through various oppositions. This paper showcases certain oppositions (neutrality : non-alignment; Non-Aligned Movement : First World; non-aligned countries : developed countries; Non-Aligned Movement : Imperialism), triangles

(Non-Aligned Movement – Warsaw Pact – NATO Pact; East – West – Socialist Federative Republic of Yugoslavia; political doctrine – idea – movement; Non-Aligned Movement – military blocs – neutrality), and concepts of the Non-Alignment (cooked : raw::nature : culture) which can act as cultural models.

Key words: Non-Alignment, Non-Aligned Movement, structuralism, cognitive anthropology, oppositions.